

- 437с.
4. Бурбаки Н. *Очерки по истории математики.* – М.: Мир. – 1963. –
5. Вейль Г. *Математическое мышление.* – М.: Наука – 1989. – 400 с.
- 61 с.
6. Гнеденко Б.В. *Математика и научное познание.* – М.: Знание, 1983. –
7. Гурова Л.Л. *Интуиция и логика в психологической структуре решения задач // Семантика, логика, интуиция в мыслительной деятельности человека.* – М.: Педагогика, 1979. – С.8-45.
8. Клейн М. *Математика. Поиск истины.* – М.: Мир. – 1988. – 295 с.
9. Крутецкий В.А. *Психология математических способностей школьников.* – М.: Просвещение. – 1968. – 432 с.
10. Курант Р. *Что такое математика? Элементарный очерк идей и методов.* М.: Просвещение. – 1967. – 558 с.
11. Марьянский І.А. *Аксиоми – для чого вони?.* - Київ: Рад. школа. – 1986. – 112 с.
12. *Математика в афоризмах, цитатах і висловлюваннях.* – К.: Наук. думка. – 1974. – 254 с.
13. Пойя Д. *Математическое открытие.* – М.: Наука. – 1976. – 336с.
14. Фридман Л.М., Турецкий Е.Н. *Как научиться решать задачи.* – М.: Просвещение. – 1984. – 175 с.

УДК.159.95

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРОФЕСІОНАЛА ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Осьодло В.І., начальник кафедри суспільних наук Національного університету оборони України, доктор психологічних наук, доцент, полковник

Куций О.А., доцент кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат психологічних наук, доцент

Успішне формування професіоналізму особистості та діяльності фахівців базується на їх готовності до праці. Провідною складовою готовності до професійної діяльності є психологічна готовність, яка розуміється вченими як комплексне психологічне утворення, як сплав функціональних, операційних й особистісних компонентів.

Залежно від визначення психологічної готовності, різними авторами виділяються її структура, головні складові, будуються шляхи її формування. Якщо визначальна складова – професійне мислення, то формування психологічної готовності будеться через навчання прийомам аналізу. Там, де в основі є професійна спрямованість і

формування професійних здібностей – психологічну готовність визначають як таку, що проходить через професійну спрямованість.

Поняття «психологічна готовність» в літературі має різні тлумачення. Так, поняття «готовності» до високопродуктивної діяльності у певній галузі праці, суспільного життя Б.Г. Ананьєв визначає, як «прояв здібностей» [1; 115]. В.А. Крутецкий пропонує називати готовністю до діяльності весь «ансамбль», синтез властивостей особистості, як значно ширше поняття, ніж здібності [3; 4]. К.К. Платонов відповідно до висунутої ним концепції особистості, у структурі готовності до діяльності виділяє моральну, психологічну та професійну готовність [3; 41].

Л.С. Нерсесян, А.Ц. Пуні пояснювали готовність через сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних і вольових якостей особистості як її загальний психофізіологічний стан, що забезпечує актуалізацію можливостей; як спрямованість особистості на виконання певних дій [2].

Поняття готовності до діяльності тісно пов'язане з поняттям установки, яка забезпечує стійкий, цілеспрямований характер протікання успішної діяльності. Д.Н. Узнадзе розумів установку як більш широке явище, ніж готовність. Готовність визначалася ним як суттєва ознака установки [5].

З іншого боку, М.І. Дяченко та Л.А. Кандибович розрізняють ці два поняття з точки зору конкретно-психологічної природи феноменів й установка є лише формою готовності [6].

В.В. Соглаєв зазначає, що в структуру психологічної готовності входять мотиваційний, орієнтаційний, емоційно-вольовий, особистісно-операційний та оціночно-рефлексивний компоненти.

Психологічна готовність до професійної діяльності, на думку О.М. Краснорядцевої, що спробувала поєднати вказані вище підходи, проявляється:

- у формі установок (як проєкції минулого досвіду на ситуацію «тут і зараз»), що передують будь-яким психічним явищам і проявам;
- у вигляді мотиваційної готовності до «впорядкування» свого образу світу (така готовність дає людині можливість усвідомити сенс і цінність того, що робить);
- у вигляді професійно-особистісної готовності до самореалізації через процес персоналізації.

Найбільш повним і вдалим є визначення психологічної готовності В. Дружиніна: «Психологічна готовність є психічним станом, що характеризується мобілізацією ресурсів суб'єкта діяльності на оперативне або довгострокове виконання конкретної діяльності» [6]. Цей стан допомагає успішно виконувати свої обов'язки, правильно

використовувати знання, досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати діяльність при появі непередбачених перешкод.

Щодо дослідження особливостей поведінки особистості в екстремальних ситуаціях – цим займалися зарубіжні та вітчизняні вчені. Так, В. Томас і Ф. Знанецький вважають, що сукупність економічних, соціальних, релігійних та інших цінностей особистості впливають на психічний стан в даний момент. Виходячи з цього, кожна конкретна активність особистості – це рішення нею певної ситуації [5]. У зв'язку з проблемою подолання особистістю екстремальної ситуації, збереження нею здатності до ефективних дій в умовах даної ситуації в психології з'явився термін «копінг- поведінка», який інтерпретують як психологічне подолання. Поняття «копінг» інтерпретується по різному в різних психологічних школах:

- неопсихоаналітичний (копінг-процеси розглядаються як еґо-процеси, що спрямовані на продуктивну адаптацію особистості у важких ситуаціях. У разі нездатності до адекватного подолання проблеми включаються захисні механізми, що сприяють пасивній адаптації)[8];

- другий підхід визначає копінг як якості особистості, що дозволяють використовувати відносно постійні варіанти відповіді на стресові ситуації. А.Біллінґс і Р.Моос виділяють три способи вирішення стресової ситуації: націлений на оцінку, націлений на проблему, націлений на емоції[5; 7];

- у третьому підході копінг виступає як динамічний процес, який визначається суб'єктивністю переживання ситуації і багатьма іншими чинниками[4; 6].

Динамічна структура стану психологічної готовності до складних видів діяльності – це цілісне утворення, що включає в себе ряд особистісних характеристик, основними з яких є:

1) мотиваційні – потреба успішно виконувати завдання, інтерес до діяльності, прагнення домогтися успіху і показати себе з кращого боку;

2) пізнавальні – розуміння обов'язків, завдання, оцінка його значущості для досягнення результатів діяльності і для себе особисто;

3) емоційні – почуття професійної та соціальної відповідальності, впевненість в успіху, насага;

4) вольові – управління собою і мобілізація сил, зосередження на завданні, відволікання від впливів, що заважають, подолання сумнівів, боязні [2; 4].

Відповідно до вказаного, процес формування стану психологічної готовності до діяльності в особливих умовах є послідовністю таких взаємопов'язаних процедур і дій:

- усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства, колективу або поставленої іншими людьми завдання;
- усвідомлення цілей виконання завдань, вирішення яких призведе до задоволення потреб або виконання поставленого завдання;
- осмислення та оцінка умов, в яких будуть протікати події, актуалізація досвіду;
- визначення на основі досвіду і оцінки майбутніх умов діяльності найбільш раціональних і можливих способів вирішення завдань;
- прогнозування прояву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів, оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату;
- мобілізація сил відповідно до умов і завдань, самонавіювання віри в успішне досягнення мети [6, 12].

Висновок.

Таким чином, незважаючи на різноманіття визначень готовності, всі автори сходяться на тому, що готовність до діяльності – це схильність суб'єкта орієнтувати свою діяльність певним чином. Поняттям «готовність» позначаються умови і регулятор діяльності; психологічний стан та установки; наявність у суб'єкта певних потреб; синтезу властивостей особистості і т.п.

Аналіз наукової літератури з даної проблеми показав, що психологічна готовність у рамках екстремальної психології розглядається в тісному взаємозв'язку з такими поняттями як психологічна підготовка, психологічна підготовленість, надійність психіки, психологічний стан, психологічний відбір, прогнозування станів, екстремальна ситуація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В.А. Психология профессиональной деятельности. – М., 2006. – С. 285-295.
2. Деркач А.А. Акмеологическая концепция профессионализма субъектов труда, осуществляющих деятельность в особых и экстремальных условиях / А.А. Деркач, В.Г. Зазыкин // Профессионализм деятельности в особых и экстремальных условиях / МААА. – М., 1998. – С. 133–150.
3. Дикая Л.Г. Особенности регуляции функционального состояния оператора в процессе адаптации к особым условиям // Психологические проблемы деятельности в особых условиях / под ред. Б.Ф. Ломова, Ю.М. Забродина. — М. : Наука, 1985. – С. 63-90.
4. Завалова Н.Д. Психические состояния человека в особых условиях деятельности / Н.Д. Завалова, В.А. Пономаренко // Психологический журнал. – 1983. – Т. 4. – № 6. – С. 92–105.

5. Зазыкин В.Г. Деятельность специалиста в особых условиях. – М., 1994.
6. Корнилова Т.В. Когнитивный стиль и факторы принятия решения в ситуации неопределенности / Т.В. Корнилова [и др.] // Когнитивные стили: тезисы научно-практического семинара / под ред. В. Колги. – Таллин, 1986. – С. 99 – 103.
7. Медведев В.И. Устойчивость физиологических и психологических функций человека при действии экстремальных факторов. – Л.: Наука, 1982.
8. Комарова О.Н. Психологическая готовность к деятельности в особых и экстремальных условиях. Научно-методический журнал. Психолого-педагогический поиск. Рязань.: Рязанский государственный университет. – 2007. – № 2 (6), с. 85 - 100.

УДК 159.922:377

ПРОСОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

*Павелків Р.В., доктор психологічних наук, професор, директор
Інституту психології і педагогіки, завідувач кафедри вікової та
педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного
університету, доктор психологічних наук, професор*

Професійна діяльність в екстремальних, стресових умовах передбачає підвищений чинник ризику, дефіцит інформації і часу на обміркування, необхідність прийняття адекватного рішення, високу відповідальність за виконання задачі, наявність неочікуваних перепон. Це все висуває підвищені вимоги до стану психічного здоров'я особистості. Сильні емоційні й фізичні навантаження, створюють передумови до виникнення в особистості певних психічних та соматичних розладів. В таких екстремальних умовах роботи важливими чинниками є стресостійкість особистості, адаптивність до актуальної ситуації, швидкість реагування на стресову ситуацію. Крім цього, важливою характеристикою у представників певних професій є чинник психологічного здоров'я, за відсутності якого можливе зниження працездатності, небажання йти на роботу, виникнення депресивних станів, а також емоційне вигорання.

Проблема формування та розвитку стресостійкості особистості у її професійній діяльності завжди привертала увагу дослідників (В. О. Моляко, В. І. Берзін, В. О. Бодров, М. В. Савчин, О. Є. Самойлов, С. І. Яковенко). Збереження або підвищення стресостійкості у майбутніх